

УДК 378: 373.2.011.3-051(043.3)

Семчук Світлана Іванівна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0002-5200-3727
19641971s@gmail.com

Гаврилюк Світлана Миколаївна

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0002-1264-3527
svetlanagavruyik@gmail.com

Бутенко Ольга Григорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, Україна
ORCID ID 0000-0003-2763-185X
butenko.olha11@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано методологічні підходи, що відображають взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти: системно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтегративний, середовищний та компетентнісний. Авторами статті визначено, що особистісно зорієнтований підхід передбачає максимальне розкриття всієї багатогранності і неповторності індивідуальних особливостей кожного студента; інтегративний підхід, сприяє подоланню суперечностей між принципом єдності знань і їх розподілом на фундаментальні і спеціальні, між збільшенням обсягу знань і обмеженістю навчального часу для їх опанування; середовищний підхід сприяє створенню інформаційно-комунікаційного середовища вищого навчального закладу, яке впливає на формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, є впливовим чинником запровадження інновацій у навчальний процес і дає можливість студентам вільного вибору змісту й форм діяльності; компетентнісний підхід визначає вміння майбутнього фахівця дошкільної освіти використовувати інформаційно-комунікаційні технології для підтримки навчання, оперувати інформацією, гнучко адаптуватися в мінливому інформаційному просторі згідно з власними потребами і вимогами сучасного суспільства. З'ясовано, що процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти зумовлюється спеціальною організацією навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, який забезпечує єдність, взаємозв'язок, урахування і розвиток у майбутніх фахівців дошкільної освіти професійного й інформаційно-комунікаційного компонентів, з належним цілеспрямуванням, відповідною поетапною організацією та процесуально-змістовим забезпеченням. Подано авторське визначення поняття «інформаційно-комунікаційне середовище вищого навчального закладу».

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність; фахівці дошкільної освіти; методологічні підходи.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний розвиток інформаційного суспільства диктує нові підходи до оцінювання якості вищої освіти, змінює всі сфери життєдіяльності людини, соціуму і супроводжується швидкими якісними трансформаціями

інформаційного простору. Інформатизація є об'єктивним процесом у всіх сферах людської діяльності, зокрема в освіті, про що засвідчують державні документи, які регламентують упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність освітніх установ: Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 роки», Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», Наказ Міністерства освіти і науки України «Правила використання комп'ютерних програм у навчальних закладах», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми впровадження у навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів інформаційно-комунікаційних технологій «Сто відсотків» на період до 2015 року».

У законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній стратегії розвитку в Україні на період до 2021 року важливим завданням вищої педагогічної освіти визначено підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів, здатних забезпечувати інноваційний поступ сучасної системи освіти.

Реформування дошкільної освіти, необхідність її інформатизації потребує науково-методичного забезпечення використання в педагогічному процесі новітніх засобів навчання і підготовку майбутніх фахівців, які досконало володіють сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам упровадження й ефективного застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті присвячено теоретичні й експериментальні праці вітчизняних і зарубіжних науковців (В. Безпалька, В. Бикова, Б. Гершунського, С. Гончаренка, Р. Гуревича, М. Жалдака, М. Кадемії, М. Козяра, Ю. Машбиця, Є. Полат, І. Роберт, С. Сисоєвої та ін.) [1], [2].

В останні роки активно досліджуються можливості використання ІКТ у навчальному процесі (В. Андрущенко, Г. Балл, Н. Балик, В. Биков, І. Булах, Ю. Валькман, Р. Гуревич, А. Гуржій, А. Єршов, М. Жалдак, Ю. Жук, Ю. Машбиць, В. Монахов, Ю. Рамський, М. Смульсон, О. Співаковський, М. Угринович та ін.); особливості діяльності і спілкування у системі «педагог-учень» з використанням ІКТ (А. Брушлинський, Т. Габай, О. Матюшкін, Ю. Машбиць та ін.); питання інформатизації загальноосвітньої та вищої школи (В. Биков, Б. Гершунський, С. Гончаренко, Р. Гуревич, М. Жалдак). Удосконаленню підготовки майбутніх педагогів у сфері ІКТ присвячено дисертаційні роботи А. Могильова, Е. Ракітіна, О. Смоляннінова, А. Кравцової, С. Удалова, Т. Лавиної, М. Лебедевої, С. Атонасян, А. Темербекової та ін.; формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів (Р. Гуревич, М. Кадемія та ін.) [3].

Упровадженню ІКТ у навчальний процес присвятили дослідження науковці (В. Биков, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Извозчиков, Е. Карпова, О. Коваль, В. Монахова, Н. Морзе, Л. Петухова, О. Співаковський). Питання створення, моделювання та проектування інформаційно-освітнього середовища розглянуто у роботах А. Андрєєва, М. Башмакова, В. Бикова, С. Григор'єва, Р. Гуревича, М. Жалдака, Ю. Жукова, І. Захарової, Д. Качалова, В. Олійника, В. Панюкова, С. Позднякова та ін. [4].

Формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів присвячено праці С. Дяченко, Т. Котик, І. Таран та ін.

Учені (С. Трішина, А. Хуторської) визначають інформаційно-комунікаційну компетентність як інтегральну якість особистості, що характеризує вміння вирішувати проблеми і типові завдання, які виникають у реальних життєвих ситуаціях, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для досягнення професійно значущих цілей [5].

П. Беспалов визначає цей термін як інтегральну характеристику особистості, що припускає мотивацію до засвоєння відповідних знань, здібність до розв'язання завдань у навчальній і професійній діяльності за допомогою комп'ютерної техніки і оволодіння прийомами комп'ютерного мислення [6, с. 47].

Інформаційно-комунікаційна компетентність, на думку А. Зав'ялова, – це знання, вміння, навички і здатність їх застосовувати під час розв'язування завдань засобами новітніх інформаційних технологій [7].

Так, О. Ляшенко зауважує, що загальне використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування ІК-компетентності майбутніх фахівців мають такі плюси: використання провідних освітніх технологій; індивідуалізація навчання; інтенсифікація самостійної роботи; підвищення мотивації за рахунок різноманітності форм роботи; вільний графік навчання; самостійне визначення темпу навчання; незалежність від місця перебування; навчання без відриву від виробництва; доступність усім верствам населення; демократичний зв'язок «викладач – студент» [8, с. 10–11].

У наукових дослідженнях визначено [9, с. 97], що інформаційно-комунікаційна компетентність може розглядатися як якість особистості, що включає сукупність знань, умінь і навичок виконання різних видів інформаційної і комунікаційної діяльності; безпосередньо пов'язана зі сферою його професійної діяльності; як складова професійної компетентності фахівця; як етап у становленні його інформаційної культури, інформаційної грамотності та інформаційної діяльності.

У зв'язку з цим актуалізується проблема підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти, формування у нього інформаційно-комунікаційної компетентності як необхідної умови його професійної стабільності, орієнтації в інформаційному просторі, здатність оперувати даними на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відповідно до потреб ринку праці і для ефективного виконання професійних обов'язків.

Мета статті – обґрунтувати методологічні підходи до формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти і визначити їх особливості у процесі їхньої фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-теоретичні засади дослідження складають методологічні підходи, що відображають взаємозв'язок і взаємообумовленість явищ і процесів формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього фахівця: системно-діяльнісний підхід дає змогу розглядати процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти як систему: з одного боку, – це елемент загальної системи професійної підготовки (зі своєю структурою, системою зв'язків, певною логікою і взаємозв'язком з іншими елементами освітньої системи), а з іншого, – йому притаманні свої властивості, специфічні характеристики й особливості; особистісно зорієнтований підхід, на основі якого передбачене максимальне розкриття всієї багатогранності і неповторності індивідуальних особливостей кожного студента та його самореалізація в мінливому інформаційно-комунікаційному середовищі; інтегративний підхід, згідно з яким долаються суперечності між принципом єдності знань і їх розподілом на фундаментальні і спеціальні, між збільшенням обсягу знань й обмеженістю навчального часу для їх опанування; між єдиним напрямом фахової підготовки, який спрямований на формування системи міждисциплінарних знань, умінь і навичок, що лежать в основі фахової компетентності фахівця, та різними напрямками наукових знань

із фахових предметів; середовищний підхід, за яким інформаційно-комунікаційне середовище вищого навчального закладу, створене для формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, є впливовим чинником запровадження інновацій у навчальний процес і дає можливість студентам вільного вибору змісту й форм діяльності, яка дозволила б досягати найбільшого успіху, найвищого самовираження у професійній діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; компетентнісний підхід, завдяки якому формується інформаційно-комунікаційна компетентність як обов'язкова у системі професійних компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, що визначає його вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології для підтримки навчання як власного, так і вихованців, оперувати інформацією, гнучко адаптуватися в мінливому інформаційному просторі згідно з власними потребами і вимогами сучасного високотехнологічного суспільства, створювати інформаційно-комунікаційне середовище в дошкільному навчальному закладі.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Для розв'язання поставлених завдань використано методи порівняльного і системного аналізу для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, ознайомлення з нормативними документами, обґрунтування теоретико-методичних засад формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основоположною умовою успішного процесу інформатизації вищої освіти є наявність високого рівня компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Це означає, що майбутні фахівці дошкільної освіти мають не лише володіти базовими навичками користувача ІКТ, а й повинні бути готовим застосовувати ІКТ у педагогічній діяльності та для власного професійного розвитку.

Методологічною основою формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищих навчальних закладах виступають сучасні підходи щодо наукового пізнання, це системно-діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтегративний, середовищний та компетентнісний, обґрунтуємо їх.

Системно-діяльнісний підхід, як вважають учені (Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Лернер, М. Малофєєв та ін.), забезпечує вивчення предметів і явищ як системних об'єктів у їх розвитку; його положення використовують до обґрунтування педагогічних систем, що дозволяє спроектувати систему формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти [10], [11], [12], [13].

Системно-діяльнісний підхід – це методологічний напрям управління соціально-педагогічними системами, який передбачає наявність взаємопов'язаних і взаємозумовлених видів діяльності суб'єктів педагогічного процесу (навчання, виховання, управління, розвиток, учіння тощо) [14, с. 77].

Проблему формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти з позицій системно-діяльнісного підходу можна розв'язати, використовуючи спеціальні методи і прийоми, серед яких:

- налаштування майбутнього фахівця дошкільної освіти на формування цієї компетентності;

- зміна дидактичних цілей типових завдань з упровадженням інформаційно-комунікаційних технологій навчання;
- використання Інтернет-технології навчання;
- використання проектної технології навчання в контексті інформаційного впливу;
- розв'язання ситуаційних завдань за допомогою інформаційних і комунікаційних засобів;
- самостійна робота з комп'ютерним текстом і подальшим груповим обговоренням;
- використання активних методів навчання (групова або командна робота, ділові, рольові та комп'ютерні ігри й ін.) [15, с. 78].

Мета системно-діяльнісного підходу до формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти полягає у навчанні їх здобувати потрібну інформацію, використовуючи доступні джерела (довідники, підручники, словники, ЗМІ, Інтернет), що сприятиме формуванню в них потреби в пошукових діях, уміння обробляти її залежно від вимог, удосконалювати навички роботи в групі, вміння працювати на результат, доводити власну думку, вести діалог. Ще однією умовою підготовки інформаційно-комунікаційної компетентності студентів є високий рівень ІК-компетентності самого педагога, і загалом, всього освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Важливою характеристикою системно-діяльнісного підходу у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти є те, що він може бути реалізований під час аудиторного заняття. Так, на етапі актуалізації знань створюється проблемна ситуація, яка передбачає наявність різних варіантів розв'язання проблеми. На етапах постановки навчального завдання і повідомлення новизни матеріалу йде пошук, аналіз, структурування отриманої інформації. На етапі включення новизни і повторення пройденого матеріалу ліквідуються прогалини в знаннях студентів і вносяться відповідні корективи з метою попередження повторення аналогічних помилок. Особливої уваги заслуговує етап узагальнення отриманих знань і рефлексії навчальної діяльності, а використання такого прийому навчання, як кластер, дозволяє з'єднати аналітичну і творчу діяльність студентів.

Тож для формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, згідно з навчальними планами, у педагогічний процес вищих навчальних закладів (Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, Херсонський державний університет, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Сумський державний педагогічний університет ім. А. Макаренка, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка) уведено навчальну дисципліну, як «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми». Зміст навчальної дисципліни базується на моделі, що відбиває єдиний системний підхід до формування ІК-компетентності майбутнього фахівця дошкільної освіти через міждисциплінарну інтеграцію спеціальних дисциплін інформаційної підготовки та предметів професійного циклу. Навчальна дисципліна спрямована на розвиток ініціативи, творчості, уміння застосовувати дослідницький підхід у розв'язанні різного роду завдань. Це досягається моделюванням проблемно-творчої ситуації, де комп'ютер постає «помічником». Роль викладача як носія й розповсюджувача відомостей відходить на другий план, а домінуючою стає його роль як інтерпретатора знань. Першочергового значення набувають уміння користуватися новими знаннями у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, формувати стійкі навички практичного застосування знань.

Вважаємо, що саме така послідовність вивчення навчальної дисципліни «Комп'ютерні технології в роботі з дітьми» сприятиме формуванню ІК-компетентності, яка забезпечує: всебічний розвиток майбутніх фахівців дошкільної освіти; бажання вчитися впродовж усього життя; розуміння інформаційно-комунікаційних процесів; здатність застосовувати опановане у професійній діяльності; удосконалення професійної майстерності; застосування набутих знань у педагогічній і повсякденній практиці.

На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти України, ураховуючи її євроінтеграційні процеси у навчанні, основним завдання є формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, однією зі складових цієї компетентності є особистісно зорієнтоване навчання. Для реалізації вищевказаного підходу необхідно створити певні умови навчання, до яких можна віднести: наявність інформаційно-комунікаційного середовища, забезпечення внутрішньої мотивації навчання, використання різних форм занять та інформаційних технологій, створення нестандартних ситуацій, а також урахування індивідуальних особливостей кожного студента. Ці умови дають можливість сформуванню у майбутніх фахівців дошкільної освіти вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично оцінювати сприйняту інформацію, проявляти самостійність, ініціативу, уміння приймати рішення, відповідати за себе і за групу (колектив), встановлювати соціальні контакти, створювати кінцевий продукт, аргументувати факти. Попри це, особистісно зорієнтоване навчання дає студентам можливість творчо мислити, займатися самоосвітою і самовдосконаленням, тим самим підвищувати свій особистісний і професійний рівень.

Головні положення особистісно зорієнтованого підходу, сформульовані І. Бехом, і особистісно зорієнтоване виховання передбачають мету формування і розвитку особистісних цінностей; лише особистісно зорієнтованому вихованню під силу досягти особистісно розвивальної мети, оскільки воно спрямоване на усвідомлення вихованцем себе як особистості, на його вільне й відповідальне самовираження; особистісно зорієнтоване виховання дає змогу вихованцеві краще функціонувати як особистості [16, с. 35].

За С. Подмазіном, реалізувати особистісний підхід спроможна особистісно зорієнтована освіта, за якої особистість самоформується, сприймаючи (а не підкорюючись) все, що знаходиться навколо неї, у тому числі і педагогічну діяльність, як умову її становлення [17].

Як зазначає Т. Степанова, особистісно зорієнтований підхід забезпечує свободу вибору змісту освіти з метою задоволення духовних, культурних, освітніх і життєвих потреб особистості, гуманне ставлення до неї, становлення її індивідуальності й можливості самореалізації в культурно-освітньому просторі [18, с. 130].

Для реалізації особистісно зорієнтованого підходу з проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти здійснюється організація продуктивного спілкування і співпраці між викладачем і студентом, визнання і захист особистої гідності кожного; використання інформаційно-комунікаційних технологій і методично-корективних методів оцінювання знань тощо. Цими методами створюються оптимальні умови для самовираження, саморозвитку особистості, прояву творчої ініціативи. Необхідно вибудувати таку систему дошкільної освіти, яка б задовольняла освітні інтереси студентів, надавала можливості та створювала умови для самореалізації, готувала до творчої, інтелектуальної праці в умовах інформаційного впливу.

Ефективність формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у контексті особистісно зорієнтованого навчання передбачає:

- створення позитивної мотивації й особистісної установки майбутніх фахівців дошкільної освіти для оволодіння системою знань і вмінь засобами інформаційно-комунікаційних технологій;
- самовизначення майбутніх фахівців дошкільної освіти через надання їм права вибору змісту підготовки з предметів психолого-педагогічного циклу і способів їх засвоєння, а також вільний вибір навчання через введення в освітній процес сучасних інформаційних технологій навчання;
- гнучкість, варіативність, адаптивність і відкритість змісту та організаційних форм навчання стосовно індивідуальних особливостей студентів і умов підготовки шляхом вільного вибору педагогічних дисциплін, спецкурсів та впровадження в цей процес ІКТ;
- розробку методів самостійної наукової і дослідницької роботи майбутніх фахівців дошкільної освіти під час виконання різних дослідницьких проектів;
- колективне обговорення різноманітних проблем з одночасним використанням ІКТ та подання інформації в адаптованому вигляді до користувача;
- комплексну організацію навчальної, пізнавальної, інформаційної, комунікаційної діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти у сфері особистісно зорієнтованого навчання;
- використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій під час педагогічної практики в ДНЗ.

Зазначимо, що для визначення рівнів сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти пропонуємо використовувати анкетування і тестування студентів. Реалізація індивідуальної стратегії навчання для кожного студента може бути забезпечена через упровадження модульної системи навчання і використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, упровадження яких створює сприятливе середовище для реалізації новітніх особистісно зорієнтованих педагогічних технологій, заснованих на використанні методів навчання і виховання, що відповідають індивідуальним можливостям кожного студента (навчання у співробітництві, метод проектів, кейс метод, «портфельний» метод) [19, с. 117].

В основу розробки блоків інваріантних і варіативних модулів для навчальних дисциплін, які мають забезпечити формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, можуть бути покладені два аспекти: загальнокультурні вміння в галузі інформаційно-комунікаційних технологій; фахові вміння в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Тому інформаційно-комунікаційні технології слід класифікувати за такими критеріями: функціонально зорієнтовані технології; предметно зорієнтовані технології; проблемно зорієнтовані технології. Так, інваріантну складову змісту навчання з проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти мають становити функціонально зорієнтовані технології, а предметно зорієнтовані й проблемно зорієнтовані технології – варіативну складову змісту навчання майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Вважаємо, що технологія навчання у співробітництві значною мірою може бути реалізована під час навчання в парах, у команді, колективній взаємодії, дослідній роботі в малих групах із використанням комп'ютера й інших технічних засобів. Наразі її учасники можуть виконувати як однотипні завдання, взаємно контролюючи або замінюючи один одного, так і окремі етапи загальної роботи. Під час виконання завдань у парах або групах не потрібен однаковий рівень володіння технічними засобами, у процесі спільної роботи відбувається і вдосконалення практичних навичок більш «слабких» у цьому відношенні учасників. Водночас не можна залишити поза

увагою те, що навчання у співробітництві з використанням інформаційно-комунікаційних технологій не вимагає безпосередньої присутності учасників групи – робота може проводитися дистанційно, з передачею матеріалів і комунікаційним спілкуванням за допомогою послуг Інтернету.

Сутність особистісно зорієнтованого підходу полягає в такій організації професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка забезпечує створення оптимальних умов для самореалізації студента як суб'єкта навчального процесу, зацікавленого в цілеспрямованому пошуку й актуалізації професійних знань з метою оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями, набуття індивідуального досвіду, ефективної інформаційної діяльності та комунікаційної взаємодії з усіма учасниками педагогічного процесу.

Особистісно зорієнтований підхід у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців є інтегрованим і наскрізним, оскільки забезпечує формування всіх складників означеної компетентності.

Перспективність інтеграції у розв'язанні фундаментальних проблем сучасної педагогічної теорії і практики визнано низкою нормативних документів (Законом України «Про освіту», державними стандартами з різних освітніх галузей) [20].

Теорія педагогічної інтеграції сформувалася на основі проблеми загальнонаукової інтеграції. Проблеми встановлення інтеграційних зв'язків і їх реалізація у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із різних галузей знань була об'єктом дослідження таких учених: Р. Гуревича, В. Ільченко, І. Козловської, Т. Крилова, В. Максимова, С. Рибак, З. Слєпкань, А. Усової [21], [22], [23]. Загальні аспекти щодо теоретико-методологічних підходів інтеграційних зв'язків розглядалися П. Атутовою, Н. Лазаренко, А. Коломієць, А. Клименко, В. Ільченко, С. Клепко та ін. [24, с. 73].

Як відомо, перехід від навчання до праці є надзвичайно складним процесом трансформації навчальної діяльності у професійну, що пов'язано з перетворенням знань з предмета навчальної діяльності в засіб регуляції діяльності професійної. Процес здобування студентами вищої освіти в контексті впливу ІКТ буде ефективнішим за умови, якщо він буде тісно взаємопов'язаним із процесом професіоналізації. Професіоналізація майбутніх фахівців дошкільної освіти в контексті впливу ІКТ передбачає:

- включення особистості у професійну діяльність з упровадженням ІКТ в одному з її напрямів;
- наявність вимог до професійної освіти і рівня кваліфікації;
- наявність суспільної потреби у формуванні інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, що відображається у професійних гарантіях;
- наявність відповідної особистісної потреби фахівців у професійному вдосконаленні, яке визначає цілі, мотиви, задоволення працею і формує професійну позицію в інформаційному суспільстві;
- засвоєння професійної і інформаційної культури, які є невід'ємною частиною загальнолюдської культури [25, с. 201].

Одним із пріоритетів сучасної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти є опанування методології і теорії інтеграції ІКТ у галузі психолого-педагогічних та профілюючих дисциплін [26], що дозволить здійснити:

- розроблення індивідуальних програм професійної підготовки майбутнього фахівця й організації навчального процесу з використанням ІКТ на їх основі;
- усебічне охоплення всіх аспектів підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти навчальним, науковим, виробничим та інформаційним комплексом у ВНЗ;

– створення системи методичного самоврядування як чинника активізації особистості студента в контексті професійної підготовки засобами ІКТ.

У навчальному процесі ВНЗ з формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти інтегративний підхід реалізується під час вивчення спецкурсів, які об'єднують декілька предметів; вивчення однієї теми на основі двох або декількох предметів; навчальних дисциплін, які об'єднують знання на основі узагальнених операцій мислення [27, с. 13].

Сутність інтегративного підходу полягає в тому, що майбутній фахівець дошкільної освіти може навчатися як аудиторно, так і самостійно [28], а також працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою, що включає в себе цільову програму дій, банк інформації і методичне керівництво для досягнення поставлених дидактичних цілей. Керівництво навчальною діяльністю майбутніх фахівців здійснює викладач, наразі його функції можуть варіюватися від інформаційно-контролюючих до консультативно-координуючих. До низки переваг цього підходу відносять: системність у побудові навчального процесу та визначення його змісту; забезпечення методично правильного узгодження всіх видів навчального процесу всередині кожного модуля і між ними; ефективний контроль щодо засвоєння знань студентами, виявлення перспективних напрямів науково-методичної роботи майбутнього фахівця дошкільної освіти. Студенти одержують більш розвинену практику застосування знань з інформаційно-комунікаційних технологій, що засвоюються як засоби регуляції власної діяльності – навчальної, професійної і, зокрема, інформаційно-комунікаційної. Знання майбутніми фахівцями дошкільної освіти набуваються не заради успішного складання іспитів, вони несуть певну смислову функцію, що обумовлює пізнавальні, інформаційні, комунікаційні та професійні мотиви суб'єктів навчання. Наразі чим більша кількість сторін і аспектів майбутньої професії усвідомлюється і осмислюється студентами, тим вагомніше це сприятиме формуванню у них ІК-компетентності [29].

Для розвитку майбутнього фахівця дошкільної освіти велике значення має середовищний підхід, який орієнтує студента на розгляд процесу розвитку особистості залежно від характеристик і умов навколишнього середовища. Упровадження ідей середовищного підходу у професійну підготовку майбутнього фахівця дошкільної освіти відкриває можливість вільного вибору студентом змісту й форм діяльності, причому такої діяльності, яка дозволила б йому досягнути найбільшого успіху, найвищого самовираження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [29].

Основні положення середовищного підходу в освіті розробив Ю. Мануйлов [30]. Наукові пошуки в контексті середовищного підходу здійснюють: В. Баришников, Л. Волкова, О. Даценко, О. Мітіна, О. Проскурняк, І. Суліма, О. Тюрікова, Л. Шемятихіна, О. Ярошинська, В. Ясвін [31, с. 104].

Сучасні тенденції розвитку вищої школи свідчать про пріоритетне значення інформаційно-комунікаційного середовища, яке активізує потенціал творчості, компетентності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти в рамках нашого дослідження здійснюється на основі середовищного підходу, що дозволяє інформаційно-комунікаційну компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти представити як низку дослідницьких дій, а саме: виявити чинники, які створюють переваги у розвитку особистості й визначають тип середовища, у якому він працює; здійснювати взаємовплив організованого навчання і середовищних умов на процес формування інформаційно-комунікаційної

компетентності; проектування комунікаційних, інформаційних, навчальних, творчих середовищ.

Реалізація середовищного підходу [31] може відбуватися як процес інтеграції розрізаних знань щодо можливостей ІКТ, її технологічних ресурсів, основ методичних знань та способів підбору фрагментарних дидактичних матеріалів.

В основу моделювання інформаційно-комунікаційного середовища має бути закладена ієрархічна модель особистості як вихованця, так і педагога, де окреслювалася організаційна структура й елементний склад. Освітній процес можна розглядати як процес суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного інформаційного обміну. З огляду на це середовище, у якому безпосередньо розгортається навчальна подія, можна розглядати як інформаційне середовище (ІС), а джерела інформації – як складові цього середовища (комунікація). Нині основною складовою, що формує комунікаційне середовище (КС) навчального закладу, залишається слово педагога. Інформаційно-комунікаційне середовище у ВНЗ може забезпечувати формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, якщо воно відповідає таким вимогам [22, с. 20]:

- технічним: мультимедійні комп'ютери в навчальних аудиторіях об'єднані в мережу з обов'язковим доступом до Інтернет-ресурсів. Попри це, важливим аспектом є створення можливостей доступу до навчальних електронних ресурсів (WiFi-технології) з будь-якого зручного для студента місця (наприклад, бібліотека, гуртожиток, їдальня тощо);
- програмним: програмне середовище повинно забезпечувати питання безпеки (реєстрації, персоніфікації, розмежування прав доступу до ресурсів), бути інтегрованим (усі навчальні компоненти повинні надаватися в природній формі) та нескладним для засвоєння, наповнення і модифікації. Надавати можливості взаємодії, спілкування, моніторингу навчального процесу, містити режим виходу із складних становищ (експерт), надавати можливості для дистанційного навчання (on- і off-line);
- академічним: стосуються методичного наповнення інформаційно-комунікаційного середовища;
- соціальним: оскільки користувачі інформаційно-комунікаційного середовища утворюють певну спільноту, то особливу увагу необхідно приділити означеній групі вимог, яка включає культурологічний, етичний і юридичний аспекти. Йдеться, насамперед, про правила спілкування в мережі й використання наукових доробок інших авторів;
- вимог до людських ресурсів: побудова навчально-виховного процесу у ВНЗ на базі інформаційно-комунікаційних технологій передбачає наявність фахівців-програмістів і відповідно підготовлених викладачів [33].

Виділимо основні завдання, що сприяють формуванню ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти у створеному інформаційно-комунікаційному середовищі ВНЗ:

- створення навчально-методичного забезпечення дисципліни з реалізацією власної методики представлення навчального матеріалу;
- розробка інформаційно-комунікаційних засобів навчання з використанням готового інструментарію, наповнення їх предметним змістом і методикою подання навчального матеріалу;
- активізація і координація діяльності майбутніх фахівців дошкільної освіти в контексті інформаційного впливу;

- опосередковане керування діяльністю майбутніх фахівців дошкільної освіти і здійснення контролю засвоєного ними матеріалу через створення алгоритмів навчання і методу подання навчального матеріалу;
- надання індивідуальної допомоги й консультування майбутніх фахівців дошкільної освіти (опосередковано, засобами ІКТ, так і в режимі безпосереднього спілкування).

Інформаційно-комунікаційне середовище ВНЗ, що створене для формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, є впливовим чинником запровадження інновацій у навчальний процес і його вдосконалення. Усі компоненти середовища – технічна, програмна, інформаційна, комунікаційна – є взаємозумовленими і взаємопов'язаними.

Здійснений аналіз наукових поглядів досліджуваного поняття [34], [35], надав можливість визначити поняття «інформаційно-комунікаційне середовище ВНЗ» – це системно організована сукупність інформаційного, комунікаційного, організаційного, методичного, технічного та програмного забезпечення, що сприяє виникненню й розвитку навчальної взаємодії між суб'єктами середовища з метою формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Технологічний прогрес, зростання вимог щодо підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти потребують систематичної модифікації інформаційно-комунікаційного середовища і формування їхньої компетентності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій.

Актуальним завданням вищої освіти є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових компетентностей особистості. Вагомі напрацювання у цій сфері зроблено науковцями Національної академії педагогічних наук України Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, О. Локшиною.

О. Овчарук, посилаючись на дослідження Н. Бібік, вважає, що компетентнісний підхід забезпечує перехід від процесу до результату освіти з погляду того, що є актуальним і затребуваним у суспільстві [36, с. 47].

Упровадження компетентнісного підходу щодо формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти на перше місце виходять особистісні якості, що дозволяють людині бути успішною в суспільстві. У зв'язку з цим, виділимо основні переваги методів навчання, а саме: орієнтування на розвиток позитивної самооцінки, розуміння інформаційних потреб, пріоритетна увага щодо розвитку умінь співпрацювати в інформаційній діяльності, забезпечення можливості визнавати і цінувати уміння інших в процесі роботи з інформацією, уміння слухати і вступати в комунікацію, проявляти творчість.

Зміна парадигми вищої освіти на основі компетентнісного підходу має на меті перенесення акцентів на кінцевий якісний результат навчального процесу. Таким результатом має стати ІК-компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти, що дозволить йому:

- гнучко адаптуватися в мінливому інформаційному просторі, самостійно здобувати необхідні знання, ефективно застосовувати їх на практиці для вирішення різноманітних проблем;
- самостійно і критично мислити, уміти бачити труднощі, що виникають у реальному світі, і шукати шляхи раціонального їх подолання, при цьому використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології;
- застосовувати отримані знання в довкіллі;
- здатність творчо мислити;

- оперувати інформацією (збирати, аналізувати, робити необхідні узагальнення, порівняння, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти і вирішувати проблеми);
- працювати спільно в групах і проявляти комунікабельність для реалізації поставленої мети;
- розвивати власну моральність, інтелект, підвищувати культурний рівень спілкування.

У процесі впровадження компетентнісного підходу до формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти варто зосередити зусилля на:

- розкритті поняття «інформаційно-комунікаційна компетентність майбутнього фахівця дошкільної освіти»;
- визначенні критеріїв і показників формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- виявленні педагогічних умов, що сприяють ефективному формуванню інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти;
- розробці й апробації програмних модулів із дисциплін професійного циклу з використанням ІКТ;
- посиленні ролі педагогічних практик, які сприяють забезпеченню розвитку в майбутніх фахівців дошкільної освіти професійно значущих якостей;
- створення ситуацій для комплексної перевірки набутих знань і практичних умінь;
- діагностиці результатів навчання.

Упровадження компетентнісного підходу до формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти передбачає: визначення мети і змісту формування інформаційно-комунікаційної компетентності; відображення завдань формування інформаційно-комунікаційної компетентності у змісті освітніх галузей загалом і навчальних предметів зокрема; визначення етапів формування ІК-компетентності, рівнів та показників її сформованості; розроблення системи контролю й рівня сформованості ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У дослідженні обґрунтовано методологічні підходи до формування ІК-компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти і визначені їх особливості у процесі їхньої фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

1. Ефективність формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти в контексті системно-діяльнісного підходу досягається завдяки дотриманню таких позицій: студент є суб'єктом освіти; заохочується його бажання пізнавати, виявляти власну активність; забезпечується ефективність вибору форм самоосвіти у сфері інформаційно-комунікаційних технологій; педагогічний процес передбачає впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, за допомогою яких здійснюється розширення можливостей подання інформації та її опрацювання, а також забезпечується індивідуалізація й диференціація навчання, контроль і самоконтроль, моделювання й імітація досліджуваних об'єктів, процесів, явищ, розвитку пізнавальних інтересів студентів.

2. Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності на засадах особистісно зорієнтованого підходу дозволяє максимально розкрити всю багатогранність і неповторність

індивідуальних особливостей кожного студента, що сприяє його самореалізації в мінливому інформаційно-комунікаційному середовищі. Особистісно зорієнтований підхід має свої особливості, що ґрунтуються на використанні в педагогічному процесі вищу інформаційно-комунікаційних технологій; визначення мети і завдань навчання, знаннях студентами способів досягнення поставленої мети; оволодінні базовою освітою; систематичному і науково підтвердженому виявленні динаміки процесу навчання і рівня засвоєних знань, умінь, навичок; інтегрованому використанні власного досвіду і формуванні на цій основі інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

3. Інтегративний підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування інформаційно-комунікаційної компетентності орієнтує на високу якість професійної освіти і досягнення гарантованого результату навчання студентів; він спрямовує на формування особистості майбутнього професіонала через інтеграцію різних видів діяльності в процесі теоретичного і практичного навчання, максимально наближеного за змістом до умов професійної діяльності; вимагає розробки інтегрованої навчально-програмної документації і комплексного методичного забезпечення з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

4. Середовищний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти та формуванні їх інформаційно-комунікаційної компетентності відкриває можливість вільного вибору змісту й форм діяльності задля досягнення найбільшого успіху, найвищого самовираження в інформаційно-комунікаційному середовищі вищого навчального закладу, яке здатне забезпечувати формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, якщо воно відповідає групам вимог (технічним, програмним, академічним, соціальним та вимогам до людських ресурсів).

5. Упровадження компетентнісного підходу з проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти дозволяє визначити інформаційно-комунікаційну компетентність майбутніх фахівців дошкільної освіти як обов'язкову у системі професійних компетентностей майбутнього фахівця дошкільної освіти, що визначає його вміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології та створювати інформаційно-комунікаційне середовище в дошкільному навчальному закладі.

Перспективи дослідження полягають у подальшій розробці науково-методичного забезпечення з проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти, інтегрування ідей дослідження в підготовку майбутніх фахівців дошкільної і початкової освіти для реалізації наступності та безперервності двох ланок освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Р. С. Гуревич та М. Ю. Кадемія та М. М. Козяр, *Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців*, Львів, Україна, Сполом, 2012.
- [2] В. Ю. Биков, "Сучасні завдання інформатизації освіти", *Інститут інформаційних технологій і засобів навчання АПН України, Університет менеджменту освіти АПН України*, № 1(15), 2010. Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/em15/emg.html>.
- [3] Р. С. Гуревич та М. Ю. Кадемія, "Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів трудового навчання (технологій)", *Проблеми професійної освіти, Теорія і практика управління соціальними системами*, № 2, с.73-78, 2009.
- [4] Л. Петухова, "Інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи", *Science and Education in New Dimension. Pedagogy and Psychology*, IV (39), с. 60–64, 2016.

- [5] С. В. Тришина та А. В. Хуторской, "Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования", *Интернет-журнал "Эйдос"*, 2004. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm>.
- [6] П. В. Беспалов, "Компьютерная компетентность педагога в контексте личностно-ориентированного обучения", *Педагогика*, № 4, с. 41–50, 2003.
- [7] А. Н. Завьялов, "Формирование информационной компетентности у будущих специалистов в области новых информационных технологий", *Материалы конференции "Информационные технологии в образовании"*, 2003. Доступно: <http://ito.edu.ru>.
- [8] О. Ляшенко, "Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу", *Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи*, с. 9–14, 2004.
- [9] М. Б. Лебедева и О. Н. Шилова, "Что такое ИКТ-компетентность студентов педагогического университета и как ее формировать?", *Информатика и образование*, № 3, с. 95–100, 2004.
- [10] Ю. К. Бабанский, *Методы обучения в современной общеобразовательной школе*, Москва, Россия: Просвещение, 1985.
- [11] В. П. Беспалько, "Про можливості системного підходу в педагогіці", *Радянська педагогіка*, № 7, с. 59–60, 1990.
- [12] І. Я. Лернер, *Теория современного процесса обучения, её значение для практики*, № 1, Москва, Россия, Советская педагогика, 1989.
- [13] Н. Н. Малофеев, "Базовые модели интегрированного обучения", *Дефектология*, № 1, с. 71–78, 2008.
- [14] В. Лаврук, *Діагностика управлінської компетентності директора школи*, Київ, Україна, Шкільний світ, 2008. Доступно: <http://osvitadubno.narod.ru/Mediateka.html>.
- [15] Г. А. Дегтярєва, "Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога як засіб професійного самовдосконалення", *Педагогічні науки: збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*, вип. 64, с. 75–81, 2015.
- [16] М. В. Гриньова, *Педагогічні технології: теорія та практика*, Полтава, Україна, АСМІ, 2004.
- [17] С. І. Подмазін, *Особистісно-орієнтована освіта: соціально-філософське дослідження*, Запоріжжя, Україна, Просвіта, 2000.
- [18] Т. Степанова, "Компоненти і чинники формування змісту освіти", *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія, Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*, вип. 23, с. 128–132, 2012.
- [19] О. Г. Смолянинова, "Формирование информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедийных технологий", *Информатика и образование*, № 9, с. 116–119, 2002.
- [20] І. Добросок, "Моніторинг якості вищої освіти: дефінітивний аналіз" [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvprkhdpi/2008_16/50-57.pdf.
- [21] Р. С. Гуревич та М. Ю. Кадемія та М. М. Козяр, *Інформаційні технології навчання: інтегрований підхід*, Львів, Україна, СПОЛОМ, 2011.
- [22] В. Р. Ільченко та К. Ж. Гуз, *Концептуальні основи інтеграції змісту природничонаукової освіти*, Освітня програма «Довкілля», Київ-Полтава, Україна, 2004.
- [23] І. Козловська, "Теоретико-методологічні основи інтеграції знань у навчальному процесі: основи дидактичної інтегративності", *Молодь і ринок*, № 11(94), с. 31-35, 2017.
- [24] Н. І. Лазаренко, А. М. Коломієць, А. О. Клименко, "Симбіоз методологічних підходів до розвитку освіти в умовах інформаційного суспільства", *Наука і освіта*, №4, с. 107-112, 2017. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-18>.
- [25] *Педагогика: Большая современная энциклопедия*. Минск, Беларусь: Современное слово, 2005.
- [26] Н. Н. Малофеев, "Базовые модели интегрированного обучения", *Дефектология*, № 1, с. 71–78, 2008.
- [27] М. Н. Берулава, *Интеграция содержания образования*, Москва, Россия, Педагогика, 1993.
- [28] І. М. Козловська, *Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи*. Львів, Україна, 1999.
- [29] З. П. Дорошенко, "Можливості моделювання інформаційно-освітнього середовища дошкільного навчального закладу", *Дошкільна освіта*, № 3 (29), с. 48–53, 2010.
- [30] Ю. С. Мануйлов, *Средовой подход в воспитании*, Москва, Россия, Нижний Новгород, 2002.
- [31] О. Ярошинська, "Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження", *Проблеми підготовки сучасного вчителя. Збірник наукових праць*, вип. 4, ч. 1, с. 104–109, 2011.
- [32] С. Семчук, "Комп'ютерно-розвивальне середовище як складова педагогічного процесу дошкільного навчального закладу", *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: Збірник наукових праць Інституту обдарованої дитини НАПН України*, вип. 1 (14), с. 18–23, 2015.

- [33] Дж. Дьюи, *Демократия и образование*. Москва, Россия: Педагогика-Пресс, 2000.
- [34] Л. Є. Петухова, *Інформатичні компетентності майбутнього вчителя початкових класів (В моделі трисуб'єктної дидактики)*, Херсон, Україна, 2010.
- [35] В. Ясвин, *Образовательная среда: от моделирования к проектированию*, Москва, Россия, Смысл, 2001.
- [36] О. Овчарук, *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи, Бібліотека з освітньої політики*, с. 45-50, 2004.

Матеріал надійшов до редакції 22.03 2018 р.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Семчук Светлана Ивановна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры дошкольного образования Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины, г. Умань, Украина
ORCID ID 0000-0002-5200-3727
19641971s@gmail.com

Гаврилюк Светлана Николаевна

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры дошкольного образования Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины, г. Умань, Украина
ORCID ID 0000-0002-1264-3527
svetlanagavrulyik@gmail.com

Бутенко Ольга Григорьевна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры дошкольного образования Уманского государственного педагогического университета имени Павла Тычины, г. Умань, Украина
ORCID ID 0000-0003-2763-185X
butenko.olha11@gmail.com

Аннотация. В статье обосновано методологические подходы, отражающие взаимосвязь и взаимообусловленность явлений и процессов формирования информационно-коммуникационной компетентности будущих специалистов дошкольного образования: системно-деятельностный, личностно ориентированный, интегративный, средовой и компетентностный. Авторами статьи определено, что личностно-ориентированный подход предполагает максимальное раскрытие всей многогранности и неповторимости индивидуальных особенностей каждого студента; интегративный подход, способствует преодолению противоречий между принципом единства знаний и их распределением на фундаментальные и специальные, между увеличением объема знаний и ограниченностью учебного времени для их освоения; средовой подход способствует созданию информационно-коммуникационной среды высшего учебного заведения, которое влияет на формирование информационно-коммуникационной компетентности будущих специалистов дошкольного образования, является влиятельным фактором внедрения инноваций в учебный процесс и даёт возможность студентам свободного выбора содержания и форм деятельности; компетентностный подход определяет умение будущего специалиста дошкольного образования использовать информационно-коммуникационные технологии для поддержки обучения, оперировать информацией, гибко адаптироваться в меняющемся информационном пространстве согласно собственных потребностей и требований современного общества. Обоснованно, что процесс формирования информационно-коммуникационной компетентности будущих специалистов дошкольного образования обусловлен специальной организацией учебно-воспитательного процесса в высшем учебном заведении, который обеспечивает единство, взаимосвязь, учёт и развитие у будущих специалистов дошкольного образования профессионального и информационно-коммуникационного компонентов, с должной целенаправленностью, которая соответствует

позатпной организации и процессуально-содержательному обеспечению. Представлено авторское определение понятия «информационно-коммуникационная среда высшего учебного заведения».

Ключевые слова: информационно-коммуникационная компетентность; специалисты дошкольного образования; методологические подходы.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMING INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION

Svitlana I. Semchuk

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor, Professor of the Chair of Preschool Education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5200-3727
19641971s@gmail.com

Svitlana M. Gavriliuk

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate professor, Professor of the Chair of Preschool Education
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1264-3527
svetlanagavrulyik@gmail.com

Olga H. Butenko

PhD of Pedagogical Sciences, Assistant professor of Preschool Education Department
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-2763-185X
butenko.olha11@gmail.com

Abstract. The article substantiates the methodological approaches that reflect the interrelation and interconditionality of phenomena and processes of formation of the information and communication competence of future specialists in preschool education, namely: system- and activity-based, personally-oriented, integrative, environmental and competence-based. The authors have determined that the personally-oriented approach presupposes that each student must fulfill as much as possible all their individual traits in their diversity and uniqueness; the integrative approach contributes to overcoming the contradictions between the principle of unity of knowledge and its division into fundamental and special ones, as well as those between the ever-increasing amount of knowledge and the limited school time to learn it; the environmental approach promotes the creation of the informational and communication environment of a higher educational institution which influences the formation of informational and communication competence of future specialists in preschool education and is an influential factor for introducing the innovations in the educational process and gives students an opportunity to choose free the content and form of activity; the competence-based approach defines the ability of a future specialist in preschool education to apply the information and communication technologies in the educational process, use information, be flexible and adapt in a changing information space in accordance with their own needs and requirements of the modern society. It has been established that the process of formation of the information and communication competence of future specialists in preschool education is conditioned by a special organization of the teaching and educational process at a higher educational institution which ensures the unity, interrelation, consideration and development of the professional and information and communication components in future specialists in preschool education, with proper purposefulness, the relevant gradual organization and procedural and content-related support. The authors have also presented the definition of information and communication environment of a higher educational institution.

Keywords: information and communication competence; specialists in preschool education; methodological approaches.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] R. S. Gurevich and M. Y. Kademiya and M. M. Kozyar, *Information and communication technologies in the professional education of future specialists*, Lviv, Ukraine, Spolom, 2012. (in Ukrainian)
- [2] V. Y. Bykov, "Modern tasks of informatization of education", *Institute of Information Technologies and Training Tools of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, University of Management of Education of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, № 1(15), 2010. [online]. Available: <http://www.ime.edu-ua.net/em15/emg.html>. (in Ukrainian)
- [3] R. S. Gurevich and M. Y. Kademiya, "Formation of information and communication competence of future teachers of labor education (technologies)", *Problemy profesiinoi osvity, Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy*, № 2, c.73-78, 2009. (in Ukrainian)
- [4] L. Petuhova, "Informational-communication pedagogical environment in the context of the training of future primary school teachers", *Science and Education in New Dimension. Pedagogy and Psychology*, vol. IV (39), pp. 60-64, 2016. (in Ukrainian)
- [5] S. V. Trichina and A. V. Khutorskoy, "Information competence of a specialist in the system of additional vocational education", *Internet-zhurnal "Eydos"*, 2004. . [online]. Available: <http://www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm>. (in Russian)
- [6] P. V. Bespalov, "A computer competence of teacher is in the context of the personality-oriented teaching", *Pedagogics*, no 4, pp. 41-50, 2003. (in Russian)
- [7] A. N. Zav'yalov, "Forming of informative competence for future specialists in area of new information technologies", *Materials of conference "Information technologies are in education"*, 2003. [online]. Available: <http://ito.edu.ru>. (in Russian)
- [8] O. Lyashenko, "Strategy of quality as basis of educational policy of the world countries", *Monitoring yakosti osvity: svitovi dosyagnennya ta ukrayinski perspektivi*, pp. 9-14, 2004. (in Ukrainian)
- [9] M. B. Lebedeva and O. N. Shilova, "What IKT-competence of students of pedagogical university and how to form it?", *Informatika i obrazovanie*, no 3, pp. 95-100, 2004. (in Russian)
- [10] Yu. K. Babansky, "Teaching methods in a modern comprehensive school". *Metodyi obucheniya v sovremennoy obscheobrazovatelnoy shkole*. Moscow, Russia: Education, 1985. (in Russian)
- [11] V. P. Bespalko, "About the possibility of a systemic approach in Pedagogy". *Pro mozhyvosti systemnoho pidkhotu v pedahohitsi*, Soviet Pedagogy, no 7, pp. 59-60, 1990. (in Ukrainian)
- [12] I. Y. Lerner, "The theory of the modern learning process, its importance for practice", no 1, Moscow, Russia, Soviet pedagogy, 1989. (in Russian)
- [13] N. N. Malofeev, "Basic models of integrated learning", *Defectology*. no 1, pp. 71-78, 2008. (in Russian)
- [14] V. Lavruk, *Diagnostics of administrative competence of head master*, Kyiv, Ukraine, Shkilnyi svit, 2008. Available: <http://osvitadubno.narod.ru/Mediateka.html>. (in Ukrainian)
- [15] G. A. Degtiarova, "Information and communication competence of the teacher as a professional self-improvement", *Pedahohichni nauky: zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni V. H. Korolenka*, no 64, pp. 75-81, 2015. (in Ukrainian)
- [16] M. V. Grinova, "Pedagogical Technologies: Theory and Practice". *Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka*, Poltava, Ukraine: ASMI: 2004. (in Ukrainian)
- [17] S. I. Podmazin, *Personality oriented education: socialphilosophical research*, Zaporizhzhya, Ukraine, Education, 2000. (in Ukrainian)
- [17] T. Stepanova, "Components and factors of forming of maintenance of education", *Visnik Institutu rozvitku ditini. Seriya : Filosofiya, pedagogika, psihologiya, Zbirnik naukovih prats Natsionalnogo pedagogichnogo universitetu im. M. P. Dragomanova*, no 23, pp. 128-132, 2012. (in Ukrainian)
- [19] O. G. Smolyaninova, "Formation of information and communicative competence of a future teacher based on multimedia technologies", *Computer Science and Education*, no 9, pp. 116-119, 2002. (in Russian)
- [20] I. Dobroskok, "Monitoring Quality of Higher Education: Definitive Analysis". *Monitorynh yakosti vyshchoi osvity: definityvnyi analiz*. . [online]. Available: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gvpkhdpi/2008_16/50-57.pdf. (in Ukrainian)
- [21] R. S. Gurevich and M. Yu. Kademiya and M. M. Kozyar, *Learning Information Technologies: An Integrated Approach*, Lviv, Ukraine, SPOLOM, 2011. (in Ukrainian)
- [22] V. R. Ilchenko and K. Z. Guz, *Conceptual foundations for the integration of the content of natural science education*, Educational program "Environment", Kyiv-Poltava, Ukraine 2004. (in Ukrainian)
- [23] I. Kozlovskaya "Theoretical and methodological foundations of knowledge integration in the educational process: the basics of didactic integrology", *Youth and the market*, № 11(94), c. 31-35, 2017. (in Ukrainian)

- [24] N. I. Lazarenko and A. M. Kolomiyets and A. O. Klymenko, "Symbiosis of methodological approaches to the development of education in the conditions of the information society", *Science and education*, № 4, с. 107-112, 2017. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2017-4-18>. (in Ukrainian)
- [25] Pedagogics: A Great Modern Encyclopedia. *Bolshaya sovremennaya entsiklopediya*. Minsk, Belarus: Modern Word, 2005. (in Russian)
- [26] N. N. Malofeev, "Base models of the computer-integrated teaching", *Defektologiya*, no 1, pp. 71–78, 2008. (in Russian)
- [27] M. N. Berulava, *Integration of maintenance of education*, Moscow, Russia, Pedagogics, 1993. (in Russian)
- [28] I. M. Kozlovskaya, Theoretical and methodological aspects of the integration of knowledge of vocational school students: didactic basics. Lviv, Ukraine, 1999. (in Ukrainian)
- [29] Z. P. Doroshenko, "The Possibilities of Modeling the Information and Educational Environment of Preschool Institutions". *Preschool Education*, no 3 (29), pp. 48–53, 2010. (in Ukrainian)
- [30] Y. S. Manuylov, *Environment approach in education*. Moscow, Russia, Nizhniy Novgorod, 2002. (in Russian)
- [31] O. Yaroshynska, "The Interdisciplinary Approach to Vocational Education: Theoretical Foundations and Perspectives of Implementation". *Problems of Modern Teacher Training. Collection of scientific works*, Edited 4, part 1, pp. 104–109, 2011. (in Ukrainian)
- [32] S. Semchuk, "Computer-developing environment as constituent of pedagogical process of preschool educational establishment", *Pedagogical innovations: ideas, realities, prospects: Zbirnik naukovih prats, Institut obdarovanoj ditini NAPN Ukrayini*, no 1 (14), pp. 18–23, 2015. (in Ukrainian)
- [33] J. Dewey, *Democracy and Education*. Moscow, Russia: Pedagogy-Press, 2000. (in Russian)
- [34] L. Petukhova, *Informatichni competence of future teacher of initial classes (In the model of trisub'ektnoy didactics)*, Kherson, Ukraine, 2010. (in Ukrainian)
- [35] V. Yasvin, *Educational environment: from a design to planning*, Moscow, Russia, Sense, 2001. (in Russian)
- [36] O. Ovcharuk, Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects, *Biblioteka z osvithnoyi politiki*, pp. 45–50, 2004. (in Ukrainian)

